

Share-On – prosjekt om lokalsamfunnsdeling og bærekraft

Share-On – prosjekt om lokalsamfunnsdeling og bærekraft

11. juni 2020

Hege Westskog
Astrid Arnslett
Nina Solberg
Marianne Aasen
Tom Erik Julsrud
Karina Standal

CICERO Senter for klimaforskning
P.B. 1129 Blindern, 0318 Oslo
Telefon: 22 00 47 00
E-post: post@cicero.oslo.no
Nett: www.cicero.oslo.no

CICERO Center for International Climate Research
P.O. Box 1129 Blindern
N-0318 Oslo, Norway
Phone: +47 22 00 47 00
E-mail: post@cicero.oslo.no
Web: www.cicero.oslo.no

Tittel: Share-On – prosjekt om lokalsamfunnsdeling og bærekraft

Forfattere: Hege Westskog, Astrid Arnslett, Nina Solberg, Marianne Aasen, Tom Erik Julsrud, Karina Standal

Finansiert av: Norges Forskningsråd

Prosjekt: The Sharing Economy - motivations, barriers and effects - SHAR(e)ON

Prosjektleder: Hege Westskog

Kvalitetssikrer: Frode Longva

Nøkkelord: Deling, Bærekraft, klimaeffekter, holdninger

Sammendrag: ShareOn har sett på motivasjon og betingelser for å få til deling samt hvilke effekter deling har på forbruk og sosial interaksjon. Vi har også gjort beregninger av utslippseffekter av deling ut fra ulike forsetninger når det gjelder organisering av delingsordning og hvordan deling er koblet til annet forbruk. Prosjektet baseres på spesifikke casestudier som ble valgt og gjennomført i samarbeid med ulike samfunnsaktører som jobber med delingsløsninger. I tillegg har vi gjennomført en spørreundersøkelse om deling i Norges befolkning. Denne rapporten oppsummerer funnene fra prosjektet og gir til slutt anbefalinger basert på prosjektresultatene for samfunnsaktørers og da spesielt kommuner som ønsker å initiere og utvikle nye delingsløsninger.

Språk: Norsk

Forsidefoto: Foter.com

Innhold

1	Om prosjektet og formålet.....	4
2	Hva er deling og delingsøkonomi?	6
3	Spørreundersøkelse om deling	7
4	Hva har vi lært i de ulike casestudiene	10
	Deling i nabolag – Nedre Djupdalen Vel	10
	Deling av DNT-hytter	11
	Mat og deling i andelslandbruk	12
	Bildeling i Buskerud fylkeskommune	14
5	Deling som en del av omstilling til lavutslippssamfunnet.....	16
6	Lærdommer	19
7	Publikasjoner fra prosjektet	20

1 Om prosjektet og formålet

Norges Forskningsråd i samarbeid med Vestregionen har finansiert et prosjekt om delingsøkonomi og hvordan ulike delingsløsninger kan utformes for å bidra til økt bærekraft både miljømessig og sosialt. Prosjektet har vart i tre år.

Vi har spesifikt sett på motivasjon og betingelser for å få til deling samt hvilke effekter deling har på forbruk og sosial interaksjon. Vi har også gjort beregninger av utslippseffekter av deling ut fra ulike forsetninger når det gjelder organisering av delingsordning og hvordan deling er koblet til annet forbruk. Prosjektet baseres på spesifikke casestudier som ble valgt og gjennomført i samarbeid med ulike samfunnsaktører som jobber med delingsløsninger. I tillegg har vi gjennomført en spørreundersøkelse om deling i Norges befolkning.

Prosjektet har hatt fire deler:

- 1) En spørreundersøkelse som har hatt fokus på motivasjon og barrierer for å dele varer og tjenester.
- 2) Case-studier av delingsløsninger innenfor ulike sektorer som adresserte motivasjon for deling, betingelser for å få til deling og effekter på forbrukspraksis og sosial interaksjon. Disse casestudiene er:
 - Bildeling i Buskerud fylkeskommune
 - Deling av hytter i DNT Ringerikes system
 - Deling av utstyr i Nedre Djupdalen Vel i Drammen
 - Andelslandbruk i Vestfold og Akershus
- 3) En sammenliknende studie av de ulike delingsløsningene har blitt gjennomført. Her har vi trukket implikasjoner fra resultater i casestudiene med tanke på hvordan lokalsamfunnsdeling kan bidra til bærekraftig omstilling.
- 4) Anbefalinger basert på de resultatene vi har oppnådd i prosjektet.

Vi har også utført beregninger av utslippseffekter av deling gjennom å bruke illustrerende scenarier, samt gjennomgått en del litteratur, om hvilke potensielle konsekvenser for utslipp delingen har, og da spesielt den type deling vi har sett på gjennom vårt prosjekt.

Prosjektet har vært ledet av CICERO – Senter for Klimaforskning. Våre partnere har vært insam, NMBU – Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitet, Nord Universitet og Vestregionen. Professor Juliet Schor fra Boston College og professor Koen Frenken fra Utrecht University har vært våre internasjonale partnere.

Publikasjoner fra prosjektet står oppført i kapittel 7. Her kan man lese mer om resultatene fra prosjektet. En del av publikasjonene er under vurdering i vitenskapelige tidsskrift og foreligger derfor ikke enda. Ved spørsmål kan man henvende seg til forfattere av publikasjonene eller

forfatterne av denne rapporten. CICERO har også startet et nytt prosjekt om deling med fokus på deling via biblioteker. Prosjektet heter UPSCALE og du kan lese mer om det her: <https://cicero.oslo.no/no/posts/prosjekter/upscale-oppskalering-av-baerekraftig-deling-ved-hjelp-av-offentlige-biblioteker>

2 Hva er deling og delingsøkonomi?

Owyang et al. (2013) definerer deling som en økonomisk modell hvor eierskap og tilgang til varer og tjenester deles mellom selskap, oppstartvirksomheter og brukere. Deling bidrar til å utnytte ledig kapasitet for bruk av goder som påpekt av Frenken (2017). Schor (2014) deler deling av goder og tjenester i fire kategorier: 1) resirkulering av allerede brukte goder (som ved Finn.no eller byttemarkeder), 2) økt bruk av varige goder (ved bildeling eller felles vaskeri), 3) bytte av tjenester (ved tidsbank for eksempel) og 4) deling av produksjonsfasiliteter (gjennom andelslandbruket for eksempel). Våre casestudier av deling ble valgt ut for å dekke flere av disse typene med deling. Vi så på resirkulering av allerede brukte goder gjennom vår studie i Nedre Djupdalen Vel, på deling av varige goder gjennom DNT-studien og studier av bildeling og deling av produksjonsfasiliteter gjennom andelslandbruksstudien.

En del deling er basert på kommersielle forretningsmodeller. Begrepet delingsøkonomi blir ofte oppfattet som mer eller mindre synonymt med denne type deling (Airbnb, Uber mv). Dette er også modeller som har blitt kritisert for å ha negative effekter f.eks. når det gjelder arbeidsmiljø og skatteunndragelse, men det finnes mange ulike forretningsmodeller for deling og det finnes mange ulike måter å dele på også utenfor markedet. Polanyi utdypet i sin bok «the Great Transformation» (1944) fire ulike måter man kan bytte goder og tjenester på: Man bytter goder og tjenester i *markeder* hvor tilbud og etterspørsel er med på å avgjøre prisen. Så bytter man gjennom det som kalles *resiprositet* eller gjenytelse. Mange av oss spør naboen når det er noe vi mangler eller ønsker å gi bort, og regner da samtidig med at naboen kan spørre oss om det samme når han/hun trenger noe. Bytter av varer og tjenester kan også skje via et system for *redistribusjon*. Dette skjer når en sentral enhet/organisasjon/kommune/nasjonalstat trekker inn ressurser fra innbyggere/deltakere og deler dette ut igjen etter noen felles regler. Vårt skattesystem er slik og organisasjoner som et vel kan på basis av husleie eller velavgift organisere tjenester for velet som snømåking til alles beste. Sist bytter vi selvsagt varer og tjenester innad i en familie uten noen forventinger om gjenytelse. Dette kalles *husholdsbytte*. Deling kan foregå i alle disse fire systemene for bytter, og det er ulike betingelser for at dette skal skje innenfor ulike typer av byttesystemer som vi senere skal se gjennom casestudiene våre.

Våre studier har vært fokusert på lokalsamfunnsdeling, og vi har undersøkt ulike former for deling definert gjennom Polanyis (1944) typer av bytter. I kapittel 3 presenterer vi resultater fra spørreundersøkelsen vi har gjennomført om deling. I kapittel 4 i denne rapporten gir vi en oversikt over resultatene fra casestudiene av ulike delingssystemer, mens vi i kapittel 5 presenterer resultater fra syntesen av prosjektet med fokus på casestudiene av deling. Til slutt gir vi noen anbefalinger basert på prosjektresultatene for samfunnsaktørers og da spesielt kommuner som ønsker å initiere og utvikle nye delingsløsninger.

3 Spørreundersøkelse om deling

I ShareOn har vi gjennomført en spørreundersøkelse om folks delingspraksiser og oppfatninger om deling (Aasen, M. 2019). Spørreundersøkelsen ble gjennomført som nettbasert undersøkelse i mai 2018, ved hjelp av IPSOS MMI. 1500 nordmenn over 18 år deltok, samt et strategisk tilleggsutvalg av 163 respondenter som er medlemmer av Bildeleringen i Bergen. Respondentene fra Bildeleringen ble rekruttert gjennom annonsering i nyhetsbrevet som Bildeleringen sender ut til sine registrerte brukere. I undersøkelsen ble det kartlagt hva som oppfattes som deling, hva slags deling folk gjør, oppfatninger om ulike typer deling, og hva folk oppgir som motivasjoner for deling av ulike typer. Vi valgte å se nærmere på fire typer deling: bildeling, låne ut/inn ting, leie ut/inn ting, og deltagelse i bruktmarkeder.

Nordmenns delingspraksiser og oppfatninger om deling er kun undersøkt kvantitativt én gang tidligere, så vidt vi vet, i en studie gjort av Slette-meås og Kjørstad (2016). Slette-meås og Kjørstad (2016) er ikke direkte sammenlignbar med vår undersøkelse, og prosjektet som undersøkelsen var en del av hadde en noe annen vinkling enn ShareOn. Sett i sammenheng gir likevel undersøkelsene et bilde av utviklingen på noen områder over tid.

Oppfatninger om hva som er delingsøkonomi er dekket i begge undersøkelsene gjennom et spørsmål om respondentene har hørt ordet «delingsøkonomi» før. I Slette-meås og Kjørstad (2016) svarer 46 prosent «ja», mens i vår undersøkelse fra 2018 svarer 75 prosent «ja». Ikke uventet har tallet gått opp over tid. Vi spurte også i hvilken grad folk assosierer en lang rekke aktiviteter og ordninger med ordet «delingsøkonomi». Tallene fra vår undersøkelse viser at aktiviteten som i høyest grad trekkes frem er «bildelingsordninger». 65 prosent av utvalget assosierer «i veldig stor grad» eller «i nokså stor grad» bildeleordninger med «delingsøkonomi». Vi ser også at «gamle ordninger» som bibliotek (45 prosent) og bruktmarkeder (52 prosent) i større grad assosieres med begrepet «delingsøkonomi» enn Uber (38 prosent), og i tilsvarende grad som Airbnb (49 prosent).

Det er tydelig at det ikke finnes noen omforent forståelse av begrepet. Dermed trengs presisering av hva som menes med «delingsøkonomi» i offentlige diskusjoner om av hva slags plass delingsøkonomi bør ha, hva det bidrar til og kan bidra til av mer bærekraftig forbruk.

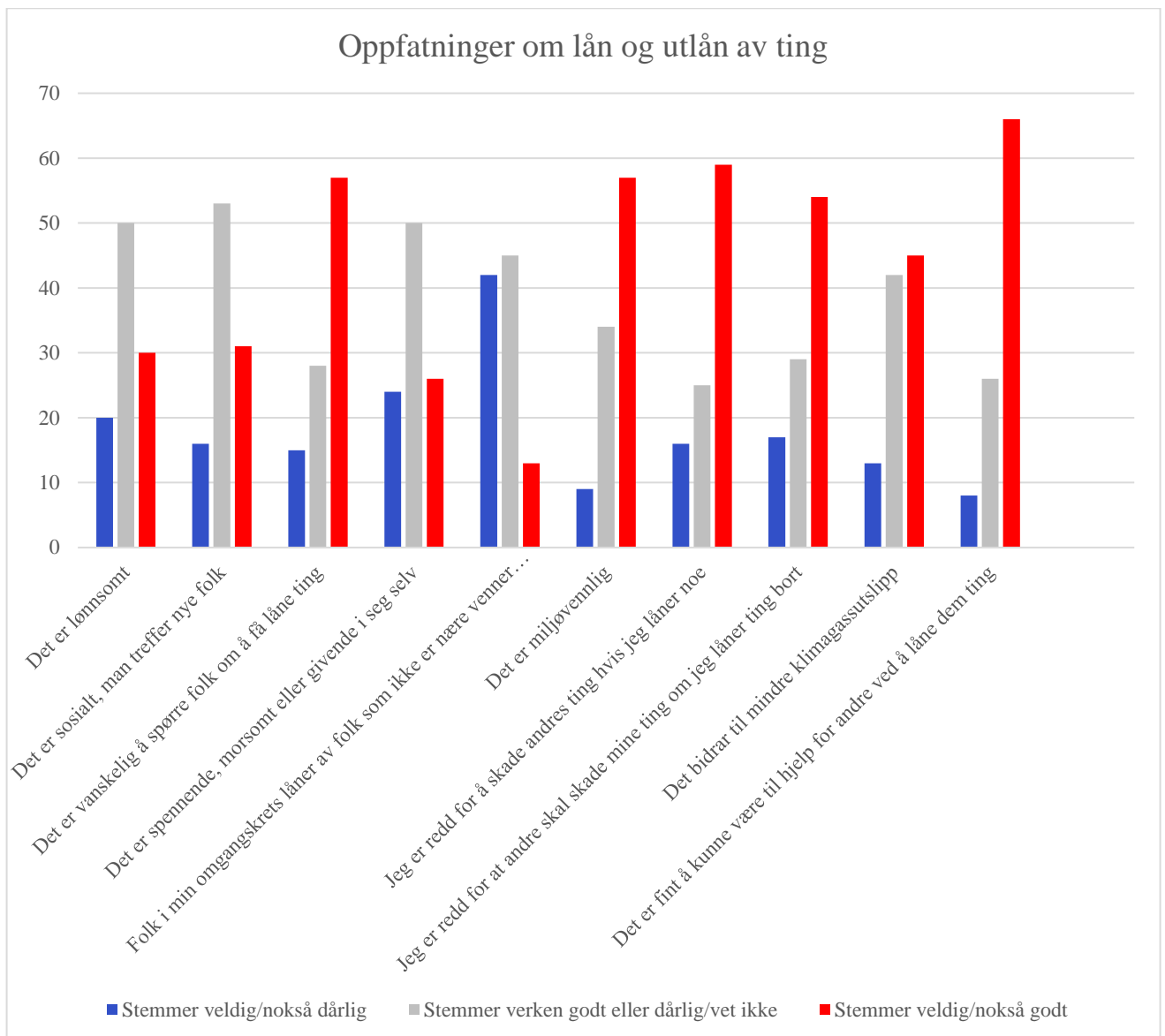
Tallene fra undersøkelsen viser at gjenbruk (både arving og deltagelse i bruktmarkeder) er relativt alminnelig i befolkningen, og kun 11 og 22 prosent, henholdsvis, har aldri gitt klær bort eller gitt/solgt til bruktmarked. Bildeling, utleie av bolig og ting/utstyr og bruk av DNT-hytter er mindre utbredt, og et stort flertall (fra 75 til 87 prosent) har ikke gjort dette det siste året. (Aasen, M. 2019)

Videre ser vi at det er vanligere å oppgi at man har leid andres bolig/ting/utstyr enn utleie av egen bolig/egne ting/eget utstyr, mens for klær er det vanligere å oppgi å ha gitt klær videre enn å ha arvet klær.

Undersøkelsen går ikke detaljert til verks når det gjelder nye digitale delingsplattformer, men noen tall indikerer at nye apper og delingsformer ikke er så utbredt som man kan få inntrykk av i samfunnsdebatten. Deling i form av arving av klær, deltagelse i gjenbruksmarkeder og utlån er derimot nokså utbredt.

Alle typene deling vi har sett på oppfattes i stor grad som miljøvennlige. Grovt sett oppgis likevel ikke miljø som hovedgrunn for å dele. Men, folk oppgir i stor grad motstand mot bruk- og kastmentalitet som grunn, som nok delvis fanger opp miljø og ressursbegrunnelser. Økonomiske og praktiske grunner oppgis som viktige motiver, og det samme gjør å hjelpe andre. Dersom det er ønskelig å utnytte mer deling for bærekraftformål, antyder undersøkelsen generelt at tilrettelegging

trengs (mange som ikke deler oppgir at det ikke er praktisk), bortsett fra for bruktmarkeder. Når det gjelder bruktmarkeder, ser vi høy deltagelse, og gruppen som ikke deltar peker på andre forhold enn manglende tilrettelegging som grunn for å ikke delta. Mange oppgir at de ikke synes det er så lett å spørre om å få låne ting av andre, til tross for at undersøkelsen tyder på at folk liker å hjelpe andre gjennom å låne ut eller gi videre brukte ting. I tillegg virker mange usikre på hva som er akseptabelt å spørre om av lån i omgangskretsen. En slik barriere for deling kan reduseres dersom folk blir gjort oppmerksomme på at veldig mange liker å hjelpe på dette viset. Figur 1 nedenfor viser tall fra folks oppfatninger om lån og utlån av ting.

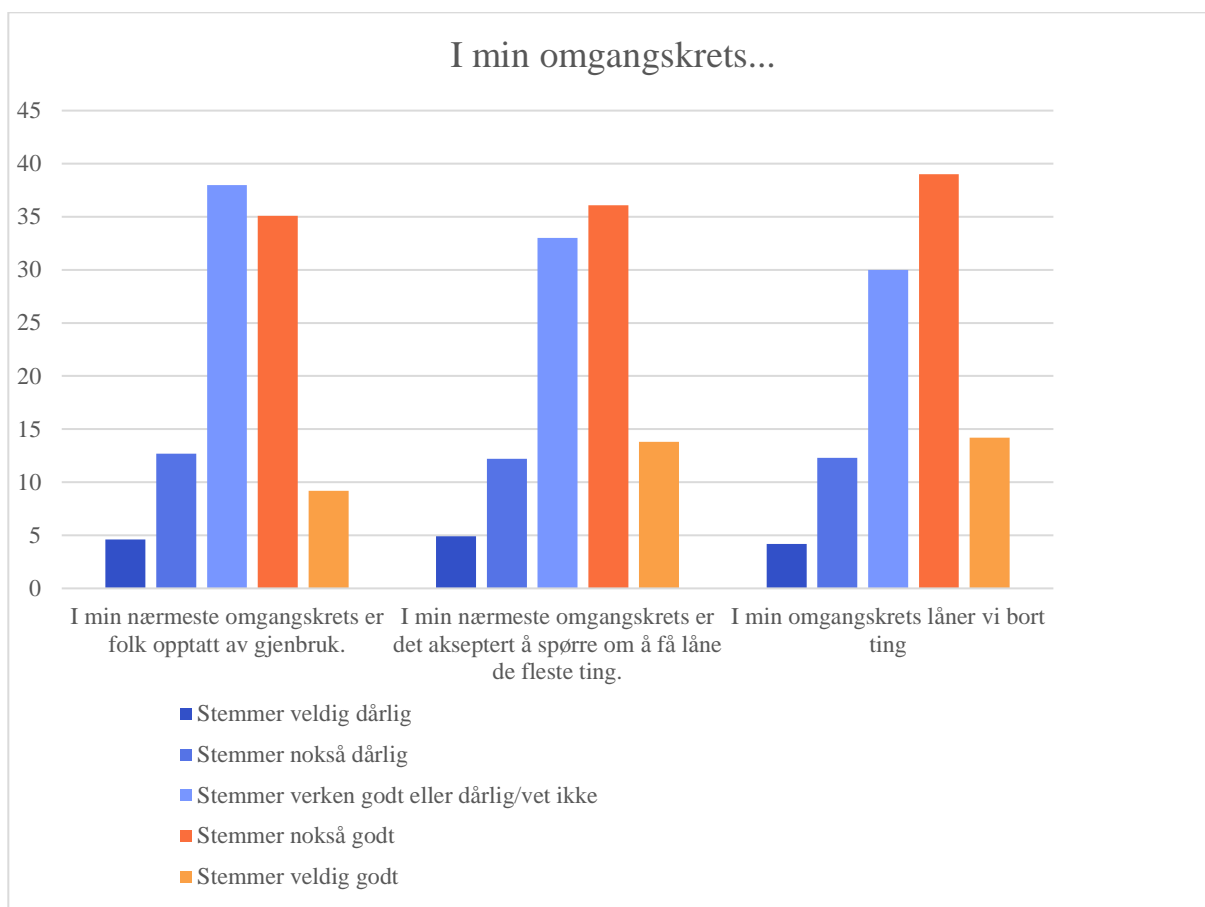

Figur 1: Oppfatninger om lån og utlån av ting (N=1561). I prosent.

Når det gjelder oppfatninger om lån og utlån av ting oppgir folk i stor grad at det er fint å kunne hjelpe andre ved å låne dem ting. Som med utlån av egen bil, oppgir mange også for andre ting at de er redd for skader. Et flertall synes det er vanskelig å spørre folk om å få låne ting, men oppfatter det som miljøvennlig. En del mener også at lån og utlån er klimavennlig

Videre viser tallene at det å hjelpe andre og en motstand mot bruk og kast-mentalitet oftest oppgis som hovedgrunn for å låne ut ting. Av de som ikke har lånt ut ting det siste året, oppgir de fleste at de ikke har blitt spurt om dette. De som ikke låner ting av andre oppgir at de ikke er vant til det, eller at de er redd for å ødelegge andres ting, og at de ikke liker bruke andres ting. Drøye 15 prosent oppgir som hovedgrunn at de ikke vil spørre.

Vi har også spurt hvordan folk oppfatter sine omgivelser når det kommer til deling. Som vi ser av figur 2, oppgir en forholdsvis stor andel, 44 prosent, at omgangskretsen er opptatt av gjenbruk. Noen flere mener at det i nærmeste omgangskrets er akseptert å spørre om å få låne ting (50 prosent), og dette faktisk blir praktisert (53 prosent). En nokså stor andel (mellom 30 og 40%) oppgir at de enten ikke vet eller at påstandene stemmer godt eller dårlig. Dette kan tyde på at folk synes det er vanskelig å vite hva omgangskretsen tenker, eller at de oppfatter at omgangskretsen ikke har sterke betraktninger rundt dette.

Figur 2: Omgangskrets og deling (N=1202). I prosent.

4 Hva har vi lært i de ulike casestudiene

Deling i nabolag – Nedre Djupdalen Vel

Nedre Djupdalen Vel på Konnerud ved Drammen ble etablert i 1984 da området ble utbygget, og omfatter 154 husstander. Mange av dagens beboere flyttet inn da området ble etablert og kjenner hverandre. I dette velet har vi både studert deling basert på resiprositet (deling med naboen) og redistribusjon gjennom de delingsordningene som har blitt organisert av velet. Vi har fulgt nabolaget gjennom en periode over et og et halvt år og gjort en kartleggingsstudie samt gjennomført intervjuer med beboere. Gjennom kartleggingsstudien fikk vi et innspill til typer av delingsløsninger som beboere ønsket at velet skulle organisere og betingelser for at disse skulle brukes for den enkelte. Videre gjennomførte vi intervjuer med beboere både før og etter at delingsløsningene i velet ble igangsatt. Her var vi også interessert i å forstå hvordan beboere delte seg imellom og hva som var forutsetningene for å få til dette.

Kartleggingsstudien vi gjennomførte viste at flere var usikre på deling som konsept og antok at dette dreide seg om en form for felles eierskap. Likevel hadde et overveiende flertall av informantene lånt av, eller lånt bort, hageredskap eller verktøy til nære naboer. Flere hadde også byttet eller arvet klær, byttet tjenester og delt på snøfreser, uten at de koblet dette til begrepet deling. Deling med naboer og venner var basert på nære relasjoner og i nabolaget også geografisk nærhet. Gjensidig tillit var en viktig premisse for å få til denne type deling. Mange av de vi intervjuet uttrykte en underliggende skepsis til å 'dele' med 'andre' i nabolaget som man ikke kjente. Dette ble som regel forklart med at folk bruker ting feil, eller er upålitelige med levering osv. Den naboen man byttet med, ble oppfattet som pålitelig fordi det var etablert en relasjon. For å øke deling basert på resiprositet/gjensidighet blir det dermed vesentlig at man skaper møteplasser slik at flere kan bli kjent og få tillit til hverandre.

I kartleggingsstudien ba vi også informantene uttrykke hva de så på som ønskelig og mulig å dele i nabolaget. Tilhenger kom klart best ut, men mange var også interessert i stillas, EL-sykkel, stige, og hageredskaper. Det var også mange som nevnte stort verktøy som motorsag eller snøfreser.

Basert på det beboerne hadde spilt inn som prioriterte delingsløsninger organisert av velet i kartleggingsstudien, ble flere delingsinitiativer igangsatt av styret: De organiserte utlån av tilhenger, grendehus ble lånt ut gratis mot å betale for vask og de fikk opp en facebook-side hvor beboere kan dele/låne/bytte ting og tjenester. Her gis det også informasjon fra styret. Styret organiserte også en byttedag. Det ble forsøkt etablert en ordning med gratis utlån av elsykler i velet, men grunnet mangel på støtte blant annet fra kommunen, ble dette ikke gjennomført.

Vi fant at deling mellom naboer og deling som organiseres av velet, utfyller hverandre og fører til økt deling. Når deling organiseres av en organisasjon som et vel er det flere som kan delta. Deling organisert av velet har også et potensial til å skape nye sosiale møteplasser. Man møtes når man skal få nøkkelen til tilhengeren, på byttedag og når man for eksempel skal låne noe av en beboere i velet som et resultat av en facebook-post. Vi så også at de ulike systemene for deling – resiprositet og redistribusjon – passer til deling av ulike ting. Større ting som koster en del i innkjøp, som er lett å vedlikeholde og som ikke lett rotes bort passer til å bli delt gjennom velet, mens mindre ting som skrutrekker eller drill er ting man kan låne/dele med naboen. Dette påpekte også de vi snakket med i kartleggingsstudien.

Vi kartla også hva som motiverte folk for å dele. Motivasjonen for å dele synes først og fremst å være økonomisk og praktisk begrunnet. Noen var også opptatt av nøysomhet, og fulgte en norm om at ressursløsning skulle unngås, og noen la vekt på de mulige positive miljømessige sidene ved deling.

I prosjektet ble det gjort beregninger av mulige utslippseffekter av deling av ting i nabolag tilsvarende det som ble delt/planlagt delt i Nedre Djupdalen Vel. Utslippsgevinstene ved deling av verktøy er små til tross for at verktøy benyttes sjelden. Dette er fordi utslippene knyttet til produksjon og transport av disse verktøyene er små hvis man ser utslippene i husholdningen i en bredere sammenheng. Det betyr ikke at deling av slike verktøy ikke har positive effekter på andre områder, men at de utslippsmessige fordelene ved å dele verktøy er små.

Det andre eksemplet på delt utstyr vi har sett på er delingen av en tilhenger. Når det gjelder deling av tilhenger, er produksjonsutslippene relativt mye høyere enn for elektriske verktøy, siden det er en stor stålkomponeent. Imidlertid er resultatet av nye delingsordninger av tilhenger svært usikkert gitt at delesystemer for tilhengere allerede eksisterer (for eksempel via bensinstasjoner), og at man dermed til syvende og sist kan risikere at innkjøp av en ny tilhenger i et vel kan resultere i at flere tilhengere blir produsert. Elektriske sykler kan imidlertid ha større positive utslippseffekter ved å erstatte reiser med personbil.

Deling av DNT-hytter

Deling av DNT hytter er organisert gjennom et redistributivt system. DNT benytter medlemskontingent og andre bidrag til å bygge opp sitt hyttesystem og løypenett. I denne studien har vi sett på hvordan folk deler hyttene, hva som er betingelser for at denne delingen skal kunne foregå uten noen form for kontroll og hva som kan utfordre denne formen for deling. Vi har hatt et samarbeid med DNT Ringerike og gjennomført deltakende observasjon på deres hytter, registrert hva gjestene skriver i gjestebøkene og i protokoller, samt gjort intervjuer med medlemmer og gjester på hyttene. Vi gjennomførte også en liten spørreundersøkelse blant medlemmene av DNT Ringerike for å få et innblikk i hva medlemmene ser som fordeler og ulemper ved å bruke hyttene samt motivasjon for å bruke disse.

Den Norske Turistforening (DNT) har over 500 hytter over hele landet. Dersom du ikke er medlem, kan du bruke hyttene mot å betale for oppholdet. Det finnes ubetjente, ubetjente og selvbetjente hytter. Noen er betjente. Her serveres det mat og du kan få en oppredd seng. På selvbetjente hytter må du klare deg selv. Her er det ved og gass slik at du kan lage mat og få varme i hytta, og du kan forsyne deg i matlageret mot betaling. De ubetjente hyttene er som de selvbetjente, men har ikke mat. Det er forventet at man rydder og vasker etter seg både på de selvbetjente og ubetjente hyttene. Vedlikehold av alle typer hytter gjøres hovedsakelig på dugnad av foreningens medlemmer. På de selvbetjente og ubetjente hyttene er det det vanligvis ingen kontroll om folk betaler eller rydder etter seg.

De største fordelene som framheves ved bruk av DNT-hyttene er naturopplevelser, frisk luft og mosjon og å gi naturopplevelser videre til barna. De største ulempene som trekkes fram, er at gjester ikke rydder opp etter seg, at det er tungt å bære egen mat til ubetjente hytter og mangel på privatliv. Fra gjestebøker og intervjuer ser vi at mange ser det å ha hytta for seg selv som en slags gullstandard. Likevel er samvær med andre i form av både samtaler, spill og deling av oppgaver oppfattet som positivt. Flere sier også at samvær med andre på hyttene gir en ekstra dimensjon til oppholdet. Vi ser også at hyttenes standard ikke påvirker hvordan folk vurderer opphold og ønske om retur. Det er tydelig at det enkle friluftslivet fortsatt står høyt i kurs blant de som benytter seg av DNT-hyttene på Ringerike.

Gjennomgående er det klare normer for hva man gjør på en DNT-hytte og hvordan man etterlater hytta til neste gjest. Gjester legger for eksempel ofte ny ved klar til nestemann, vasker opp, rer senger og koster gulv. En viktig dimensjon ved delingen av ubetjente og selvbetjente hytter, er i hvilken stand hyttene overlates til neste gjest. Vi ser at normene for dette avviker fra de eksplisitte reglene som er formulert på oppslag i hytta. Mange av brukerne uttrykker at disse normene er noe

man bare vet; en kunnskap som er overlevert i familien, eller gjennom kontakt med andre gjester. Likevel er det uklart hva standarden skal være, for eksempel om man skal etterlate hytta i den stand man fant den, eller om man skal etterlate den i den stand man ønsker å finne den. At det eksisterer normer som ikke samsvarer med reglene for hytteoppholdet, kan gjøre det vanskelig for nye grupper å ta i bruk hyttene.

I studien har vi også undersøkt hvilke underliggende verdier deling av DNT-hytter er bygd på. Dette er friluftsliv, nøysomhet, likhet, tillit og frihet. Friluftsliv i norsk kultur er knyttet til en form for spirituelt samspill mellom menneske og natur og omtales derfor som verdi. Studien vår viser at DNT-systemet i noen grad forutsetter kunnskap om norsk friluftstradisjon, forståelse for og tilslutning til de grunnleggende verdiene som DNT-systemet bygger på. Mange av de vi har snakket med har vokst opp med et utstrakt friluftsliv og er kjent med de grunnleggende verdiene for DNT-systemet. De som har barn ønsker ofte å bringe denne kunnskapen videre til sine egne barn slik at kunnskapen går i arv.

Studien vår av DNT-hyttene avdekker noen betingelser for at systemet skal kunne overleve, og også kunne overføres til tilsvarende eller andre delingssystemer i inn- og utland. Forpliktelsen og tilslutning til systemet fra brukerne, og det at man møtes ansikt til ansikt ser ut til å være avgjørende for at normer og praksis skal kunne overføres mellom ulike brukergrupper. En klar forståelse for at systemet er tillitsbasert og bygger på frivillighet er også påkrevet for at nye grupper skal få kunnskap om hvordan systemet fungerer og oppfylle nødvendige forutsetninger for at dette skal kunne videreføres. Videre vil bærekraften til systemet også være avhengig av tilstrekkelig rekruttering til det frivillige arbeidet som kreves. Mange av hyttene som drives av DNT Ringerike har for eksempel koesjefer som er pensjonister og videreføring av vedlikeholdsarbeid og tilsyn krever etter hvert at yngre krefter overtar.

Deling av hytter slik det gjøres gjennom DNT-systemet kan ha vesentlige positive klimaeffekter, men det er avhengig av hvordan det tilrettelegges for bruk og forbruksprofilen til de som bruker hyttene. Her er noen momenter som vil påvirke klimafotavtrykket til DNT-hytter:

- Hvordan man reiser til DNT-hytter har betydning for klimafotavtrykket. Større tilrettelegging for grønne transportløsninger til DNT-hytter er viktig for å få ned utslippene.
- Hytter som er nærmere der man bor er bedre å benytte enn hytter langt unna på grunn av klimautslipp ved reiser. Tilrettelegging for korteste reiseturer blir dermed viktig.
- Hytter som brukes av mange gir selvsagt mindre klimafotavtrykk enn når hver enkelt familie eier sin egen hytte. Det er derfor viktig at bruk av DNT-hytter kommer istedenfor, ikke i tillegg til eie av egen hytte for å få et positivt klimafotavtrykk. Vi ser imidlertid og i motsetning til hva vi hadde forventet, at mange av våre informanter har egen hytte.
- Dersom bruk av DNT-hytter og turer til hyttene erstatter turer med fly til utlandet vil DNT-tilbudet kunne være et viktig bidrag til å redusere utslipp fra nordmenns fritidsreiser.

Mat og deling i andelslandbruk

De senere årene har det kommet stadig flere andelslandbruk i Norge. I et andelslandbruk kjøper man en andel av gårdens matproduksjon til en fast pris. Den som driver gården, enten bonde eller styrer, mottar en fast lønn uansett om avlingen er god eller dårlig. Andelshaverne er dermed med på å dele risikoen ved dyrking av mat. I tillegg er det vanlig at andelshavere bidrar med dugnadsarbeid, og dermed tar aktivt del i selve produksjon og høsting av maten. Litteraturen viser at andelsgårder kan være med å endre folks matvaner på en positiv måte ved at de spiser mer grønnsaker og blir mer bevisst på mat som ressurs (Vasquez m.fl, 2017). I tillegg kan andelsgårder være med på å styrke folks opplevelse av nærhet til naturen og til samhold og dermed påvirke hvordan de tar etiske valg (Van Kraalingen, 2019) samt være en plattform hvor forbrukere blir mer engasjert i politiske prosesser rundt matproduksjon (Cox et al. 2016).

Andelsgårder styres og organiseres på forskjellige måter. Denne case-studien ser på gårdene Øverland i Bærum kommune og Virgenes gård ved Larvik i Vestfold, fordi de presenterer to ulike

modeller, henholdsvis brukerstyrt og bondestyrt virksomhet. Begge gårdene er også blant de første og mest veletablerte andelsgårdene i Norge.

Øverland er brukerstyrt, og det er ansatt en daglig leder og fulltidsgartner, samt tre gartnere på timesbasis. Her dyrkes det grønnsaker, urter, bær og nøtter samt honningproduksjon. Det er ansatt en daglig leder og en gartner på fulltid, i tillegg til tre gartnere på timebasis. Jorda leies av Norges Vel. På Øverland har også andelshaverne organisert seg i grupper som har spesielt ansvar for deler av driften som f.eks. bielag, urtelag osv. Andelshaverne på Øverland må selv høste maten sin, og får ukentlige oppdateringer på hva de kan høste.

Virgenes gård er bondestyrt og har gått i arv i flere generasjoner. Her er det grønnsaksdyrking og oppdrett av økologisk og frittgående gris, storfe, samt høns og eggproduksjon. Bonden har ansatt en fast gartner, i tillegg er det flere unge fra utlandet som jobber frivillig på gården for å lære. Andelshaverne kan høste selv, men Virgenes har også en dropordning hvor maten kan hentes på bestemte steder i Larvik, Skien og Oslo. Virgenes gir også andelshavere muligheten til å betale ekstra for å ikke ha dugnadsplikt, noe flere av andelshaverne i Oslo benytter seg av.

I case-studien intervjuet vi 9 nye andelshavere ved Øverland og 15 nye andelshavere ved Virgenes våren 2018 for å høre om deres motivasjoner, matvaner og holdninger til miljø og klima. De fleste andelshaverne ble intervjuet igjen våren 2019 for å høre hvordan de synes en sesong som andelshavere hadde vært, og om de hadde endret noen av sine vaner i en mer miljøvennlig retning. I tillegg har vi intervjuet både bonde og styrer på begge gårdene, samt en av gartnerne.

Vi ser at det er ganske stor ulikhet i hvem som blir andelshavere i forhold til alder, yrke og økonomisk status blant de vi intervjuet. Flere hadde stått på venteliste i 3 år for å få en plass på akkurat disse gårdene, men noen sluttet etter en sesong fordi kravene og forventningene til involvering oppleves krevende over tid. Alle vi intervjuet var motivert til å bli andelshavere for å bruke sin forbrukermakt til å påvirke norsk matproduksjon i en bærekraftig retning. Likevel la de forskjellig forståelse av bærekraft til grunn; noen var opptatt av økologisk matproduksjon og dyrevelferd, mens andre var også opptatt av solidaritet med norske bønder, og ønsket en verdikjede som var mindre dominert av mål om profitt og få store aktører. Flere har et forhold eller tilknytning til området for gården eller jordbruk generelt. Noen har vokst opp på gård i andre deler av landet, eller har en tilhørighet til området gårdene ligger i. Mange var også opptatt av mat som helse, matkvalitet.

To punkt som går igjen hos mange, er omsorg for neste generasjon ved å kunne spise sunn mat, og det pedagogiske elementet ved å se hvor og hvordan mat produseres.

Selv om de vi intervjuet allerede var sterkt motivert av å bruke sin forbrukermakt til å påvirke matproduksjon og/eller var spesielt interessert i mat så påvirket også erfaringen med å være andelshaver deres valg i hverdagen. Et funn som også går igjen hos de fleste, var at det å være andelshaver har vært med å endre hva de spiser og hvordan de planlegger måltider. De fleste kjøper mindre mat i butikkene, og de spiser mer sesongbasert mat med et større innslag av varierte grønnsaker enn før. Maten som produseres ved en andelsgård varierer etter sesong, og det er mer 'kålrot enn avokado'. Flere verdsetter nettopp det å spise kortreist og sesongvariert mat og opplever at et å være andelshaver ga mulighet til å leve og spise i pakt med egne «grønne» verdier. Noen av de intervjuede har også gjort større endringer i denne prosessen, som å bli vegetarianere, reise med tog framfor fly, og de har utviklet en større bevissthet knyttet til mat, avfall og klimautslipp fra matproduksjon og transport av mat.

Når det gjelder utslippseffekter, ble individuell transport til andelsgården sammenlignet med organisert mattransport til dagligvarebutikker. Andelshavernes transport til gårdene i private kjøretøy kan gi betydelig høyere CO₂ utslipp enn vanlig handling av mat i butikk. Virgenes sin modell med drop-punkt gir mindre CO₂ utslipp enn Øverland sin modell med henting av varene på gården, siden sentralisert transport er mer effektivt. Studien har også sett på effekten av det å endre diett. Drøvtyggere som storfe og sau er en betydelig kilde til klimagass utslipp, særlig metan men også CO₂ og lystgass. Andelshavere som erstatter en del av kjøttkonsumet med grønnsaker eller blir

vegetarianere kan senke sitt karbonavtrykk mye. Klimaeffekter av produksjonsmetodene som blir brukt i de to andelslagene, ble ikke vurdert i dette casestudiet.

Bideling i Buskerud fylkeskommune

Bideling er en ordning som har hatt en rask vekst de siste årene, og en nyere studie anslår at det er over 200 000 registrerte bidelere i Norge (George og Julsrud, 2018). Bideling anses å ha et betydelig potensial for å redusere den samlede bilbruken, og det kan også bidra til at overgangen til biler med klimavennlig drivstoff kan gå raskere. Det finnes i dag ulike typer bidelingsordning, men en av de som har fått forholdsvis lite oppmerksomhet er ordninger rettet mot reiser som gjøres i arbeidstiden. Ettersom denne typen reiser utgjør en betydelig del av de daglige reisene i byområder, og det aller meste gjøres med bil (Engebretsen, 2006), er det av interesse å undersøke ordninger som kan gjøre disse reisene mer effektive og miljøvennlige.

I dette caset har vi studert innføring av bideling i Buskerud fylkeskommune der mange av de ansatte har mye møtevirksomhet utenfor hovedarbeidsplassen. Det ble også gjort studier av Vestaksen Eiendomsutvikling som har etablert bideling som en del av sitt boligkonsept. Ordningen er basert på at kjøpere av leiligheter får tilgang til delebil(er) parkert i husets kjeller og/eller i umiddelbar nærhet. Medlemskap i Hertz bilpool er en del av husleien. Prosjektet fulgte to sameier som har dette tilbudet; et i Mjøndalen i Nedre Eiker og et sentralt i Drammen. På grunn av lav oppslutning og vanskelig tilgang på data, ble det besluttet å ikke følge opp disse videre.

Buskerud fylkeskommune etablert i 2018 en bidelingsordning i samarbeid med Hertz bilpool, der seks biler ble gjort tilgjengelig ved fylkeshuset i Drammen og en bil ved en videregående skole i distriktet. Det var også planlagt at ordningen skulle utvides til flere videregående skoler når nok brukere meldte interesse ved å registrere seg. Bilparken bestod av både elektriske og etter hvert hybride kjøretøy som kunne bookes av de ansatte ved hjelp av en applikasjon tilknyttet det digitale kalendersystemet.

Hensikten med ordningen var at de ansatte ved fylkeshuset og skolen kunne benytte disse bilene til sine reiser i arbeidstiden, i stedet for egne biler. Etter arbeidstid inngår bilene i Hertz sin bilpool for bideling, hvor ansatte og andre kan få tilgang til delebiler. De ansatte ble oppfordret til å bruke delebilene på arbeidsreisene, men det ble ikke gitt noe formelt pålegg om dette. En avgift på parkeringsplasser og El-billading ved fylkeshuset ble imidlertid iverksatt, blant annet for å motivere til mindre bruk av privatbil til og fra jobb.

I løpet av prosjektperioden ble det intervjuet 21 personer, både før og etter implementering av ordningen. Et hovedfunn var at bilene hos fylkeskommunen etter en tid ble brukt aktivt i arbeidstiden, og spesielt ved visse avdelinger. Kombinasjonen av elektriske og hybride biler gjorde det mulig å erstatte de fleste reisene. Det var imidlertid ikke en fullstendig implementering og mange fortsatte å bruke egne biler på arbeidsreisene. På den videregående skolen var bruken av bidelingsordningen svært begrenset. Bruken av bilene utenfor arbeidstid, inkludert Hertz sine øvrige biler i området, var også svært begrenset.

En viktig pådriver for bruk av bidelingen ved fylkeshuset var knyttet til at dette ga enklere organisering av reisene gjennom bookingsystemet, og at det ikke lenger ble nødvendig med utfylling av skjemaer for å refusjon av reiseutgifter. Det var også en motivasjon for flere at det ga reduserte kostnader ved bruk av egen bil og mindre belastning på denne. Bruk av biler i poolen medførte imidlertid også utilsiktede fordeler ved at omfanget av samkjøring blant kollegaer økte, noe som ga færre reiser og mer tid til uformelle samtaler. Flere endret også reisevanene til og fra jobben fra privat bilkjøring til offentlig transport eller sykkel, siden ansatte ikke lenger hadde behov for egen bil i arbeidet.

Hovedårsaken til at ordningen ikke ble mye benyttet ved den videregående skolen var at antallet biler var lavt, noe som gjorde tilgangen begrenset og usikker. Samtidig oppfattet mange at tilbudet i liten grad hadde blitt kommunisert ut til potensielle brukere. Det var derfor vanskelig å rekruttere brukere til å registrere seg, noe som gjorde at bideling ordningen ikke ble utvidet til fler videregående skoler. Det var også i liten grad noen spredningseffekt mellom arbeid og hjem; delebilene ved

fylkeshuset og ellers i byen ble i lite benyttet utenfor arbeidstid. Hovedårsakene var at ordningen ble oppfattet som dyr og komplisert, og at behovet for å eie egen bil ble ansett som nødvendig for å gjennomføre husholdningenes daglige rutiner. Flere mente likevel at erfaringene med de elektriske bilene hadde vært positiv og at det hadde blitt mer sannsynlig at de kom til å kjøpe denne typen biler senere.

I sum viser case-studien at det er mulig å erstatte bruk av private biler i arbeidet med en park av miljøvennlige delte biler i en offentlig virksomhet med mye reiser. En kombinasjon av biler med kortere og lengre rekkevidde dekker behovene for de aller fleste. Ordningen kan antas å ha en effekt for å redusere klimautslippene fra arbeidsreiser, men en bred oppslutning er avhengig at dette gjøres attraktivt, kostnadseffektivt og enkelt tilgjengelig.

Flere studier har forsøkt å kvantifisere miljø- og klimagevinstene av deling, spesielt bildeling, men samhandlingene som fører til endringer i klimagassutslipp er komplekse og ikke helt enkelt å regne ut. (Frenken og Schor, 2017). Positiv effekt er funnet for de fleste husholdninger som melder seg inn i bildelingsordninger. Økningen i utslippene ved å få tilgang til biler er liten, mens reduksjonen i utslipp ved å kvitte seg med kjøretøyet og kjøre mindre, er større. (Martin og Shaheen, 2011)

Deling av bil kan føre til betydelige reduksjoner i utslipp som følger av reduserte produksjonsutslipp ettersom bilene benyttes mer, og det totale antallet biler i den nasjonale flåten kan reduseres. Bruk av bildeling fører i de fleste tilfeller til færre bilturer og en større andel av reisene gjøres ved mer klimavennlige alternativ; sykkel, gange og kollektivtransport (Chen et al 2016). En større andel av de delte bilene er også elektriske og dette gir lavere langdistanseutslipp i forhold til bruk av bensin og dieseldrevne kjøretøy.

5 Deling som en del av omstilling til lavutslippssamfunnet.

I utgangspunktet høres deling bra ut både av sosiale og miljømessige årsaker. I mange sammenhenger er det også slik. Deling kan bidra til økt sosial interaksjon, utvidelse av sosiale nettverk og utgjøre en del av det folk karakteriserer som det gode liv. Albinsson og Yasanthi Perera (2012) viser at økt følelse av samhørighet kan følge av deling for eksempel når folk deltar på byttemarkeder. Cone og Myhre (2000) peker videre på at det å være andelshaver på en andelsgård av mange oppfattes som meningsfullt, og gir en følelse av å være en del av en større helhet. Samtidig finnes det flere eksempler på uheldige effekter i form av diskriminering i delingssystemer. Edelman og Luca (2017) viser for eksempel at fargede verter i airbnb systemet får mindre betalt for sine boliger enn hvite verter.

Når det gjelder miljø og klimaeffekter, peker resultater i ulike retninger. Det svenske forskningsinstituttet IVL har utarbeidet en analyse for Schibsted som viser at bruktmarkedet i fem europeiske land var med på å redusere CO₂-utslippene med opp mot 12,5 millioner tonn i 2015 (Schibsted 2016). Norske private fritidsboliger utnyttes relativt lite og den gjennomsnittlige norske hytteeier lar hytta stå ledig 87% av tiden (Prognosesenteret, 2015). Ved deling kan ressursen(e) utnyttes bedre, noe som kan medføre at klimagassutslippet også reduseres. Det samlede klimagassutslippet knyttet til bygging av en gjennomsnittlig fritidsbolig ligger for eksempel på ca. 25 tonn over hele livsløpet og kan reduseres dersom vi deler hytter istedenfor å bygge nye (Aamaas og Andrew, 2020). Men studier (Demailly og Novel, 2014) viser også at deling kan bidra til økte utslipp, f.eks. når bildeling velges framfor bruk av kollektiv, sykkel og gange. Sparte kostnader oppnådd gjennom deling, kan også benyttes på måter som er lite klimavennlig for eksempel på flyreiser. Denne typen reboundeffekter, og kan være ubetydelige eller ha stor innvirkning, avhengig av hva de innsparte ressursene brukes på. Forskerne Demailly og Novel (2014) stiller derfor spørsmål om mer deling faktisk fører til mer forbruk. Deling kan i en sammenheng gi positive effekter med tanke på reduksjon av klimagasser eller andre miljøeffekter, og i en annen sammenheng kan det være motsatt. Dette er avhengig av hva vi ellers gjør og hva vi ellers har tilgang til. Dersom deling av DNT hytter kommer i tillegg til at vi har egen hytte og drar på utenlandsferie med fly og vi samtidig kjører bil til DNT hytta, er ikke dette en miljøforbedring, snarere tvert om. Men dersom det er motsatt; at vi bruker DNT istedenfor å eie egen hytte og dra på sydenferie blir saken en annen (Aamaas og Andrew, 2020). Slik sett blir deling og effekter av deling uløselig knyttet til det overordnede økonomiske systemet, og måten vi organiserer våre liv på. Mange av de vi intervjuet i DNT-studien hadde egen hytte og flere dro også til utlandet på ferie. Det peker på utfordringer ved dagen forbrukersamfunnet. For å få til bærekraftig deling må vi dermed også adressere disse utfordringene.

Deling av goder og tjenester og de effektene som vi får ut må dermed ses i forhold til hvordan vi ellers organiserer samfunnet vårt. Vi skal redusere utslippene våre med 80-90% innen 2050 (Miljødirektoratet 2014), og vi skal også ta vare på det biologiske mangfoldet (IPBES, 2019) gjennom blant annet med å begrense vår bruk av naturarealer. Dette vil kreve omstilling til forskjell fra en justering av den kursen vi holder i dag. IPCC definerer den nødvendige omstillingen slik:

En prosess som endrer de fundamentale egenskapene til et system, inkludert strukturer og institusjoner, infrastruktur, regelverk, finansielle regimer, samt holdninger og praksiser, livsstil, politikk og maktforhold”.

(IPCC 2012 i Wang m. fl. 2016. Forfatternes oversettelse).

Vi kan da ikke for eksempel bare effektivisere og utvikle dagens teknologi, vi må redusere omfanget av de aktivitetene som bidrar til utslipp og miljødelegger. Dette vil kreve at man også jobber med å endre hvordan samfunnene våre er organisert ved at vi for eksempel reduserer areal hver enkelt har tilgjengelig i sin bolig, at vi reiser mindre og spiser mer vegetabilsk og kortreist (Wang m. fl. 2016). Deling kan ha en plass i en slik omstilling. Om hver enkelt av oss skal ha mindre areal til disposisjon i egen bolig, kan vi dele på fasiliteter vi ikke har behov for i en bolig hver dag som for eksempel gjesterom eller oppholdsrom hvor vi kan ha mange gjester. Delt mobilitet enten i form av bildeling eller sykkel/elsykkeldeling er en annen mulighet. Også for mat finnes det delingsløsninger. I Asker kommune kan bedrifter sette overskuddsmat fra sine møter på et område som er åpent for blant annet befolkningen slik at de kan forsyne seg av dette. Denne type deling kan inngå som en del av en systemendring ved at ting gjøres på nye måter, og samtidig bidrar til at utslippsgenererende aktivitet reduseres. Dette peker også Jacobsen og Ingulfsvann (2020) på i sin artikkel om deling innenfor ulike økonomiske systemer. Deling innenfor et markedsliberalistisk system har fokus på profitt og hver enkelts egen nytte. Deling i et slikt system støtter i mindre grad opp om en bærekraftig utvikling. En økologisk økonomi opererer innenfor naturens tålegrensener og vektlegger samarbeid, felleskap og solidaritet framfor vekst, konkurranse og egen nytte. Deling innenfor en slik økonomi er basert på samarbeid og nettverk og har fokus på sosiale relasjoner. Jacobsen og Ingulfsvann konkluderer med at deling innenfor dette systemet i større grad vil ivareta behovet for bærekraftig utvikling.

Litteraturen bidrar også til forståelse for på hvilken måte man kan tilrettelegge og utvikle tiltak, virkemidler og politikk for bærekraftig omstilling. Abson m. fl. (2017) ser på utviklingen mot et bærekraftig samfunn som en prosess som går fra mer instrumentelle «overfladiske» tilnæringer for politikk for eksempel incentiver for å motivere til spesifikke handlinger til dyptpløyende politikk som adresserer organisering av samfunnet og våre verdier og holdninger. Det siste er betydelig mer krevende og Termeer m.fl. (2017) argumenterer for en skrittvis tilnærming mot omstilling, og hvor man sikter seg inn mot de små seirene som er dyptpløyende innenfor et område.

Case studiene våre knytter an til de ulike strategiene og nivåene for å initiere en omstilling til mer klimavennlig forbruksmønstre, som beskrives i typologien til Abson m. fl. (2017). I studien av bildeling organisert gjennom Buskerud Fylkeskommune er det i første rekke virkemidler på et mer overfladisk nivå som er benyttet for å effektivisere reiser. Samtidig ser vi at de virkemidlene de har benyttet, også kan bidra til en mer dyptpløyende effekt i form av å gi ansatte i fylkeskommunene mer erfaring med bruk av både bildeling og elbiler noe som har potensial til å påvirke hva de gjør i sitt eget hverdagsliv. Når det gjelder deling i nabolag, forsøkte man å påvirke systemet for deling gjennom at velet organiserte delingen, m.a.o en mer dyptpløyende endring som ga noe mer deling, men likevel motivert av egeninteresse (bruk av tilhenger). Få var for eksempel interessert i å bidra på dugnad for å få renovert grendehuset til alles beste. Intervensjon på et mer dyptpløyende nivå i form av etablering av nytt system for deling ga tilsynelatende ingen effekter på verdier og holdninger. I andelslandbruksstudien ser vi det samme. Her organiserer man produksjon og konsum av mat på en ny måte og øker deltakelse fra konsumenter i matproduksjon. Mange av andelshaverne har en klar motivasjon for deltakelse som er knyttet til et ønske om å endre hvordan vi produserer mat, dvs systemet for matproduksjon. Det å være andelshaver viser seg imidlertid å være krevende slik at mange gir opp sitt medlemskap etter en sesong noe som kan redusere omfanget av andelslandbruk. Sist har vi sett på deling av DNT-hytter som klart adresserer dyperegående måter å utøve friluftsliv på. Organisasjonen har en visjon om å understøtte det enkle friluftslivet som kan utøves med lite utstyr og med formål å oppleve natur. Organisasjonen har mange medlemmer og er bygd på allerede veletablerte norske friluftslivstradisjoner og verdier. Slik sett kan man si at man har lykket med å etablere et delingsystem hvor man påvirker og viderefører underliggende verdier

og holdninger som er viktige for bærekraft. Det som imidlertid er viktig å påpeke er at dette systemet utfordres når man får gjester som ikke deler de grunnleggende verdiene i systemet. Det kreves et arbeid for å skape forståelse for disse blant nye medlemmer (eks utenlandske) slik at et system bygd på tillit og mål om et enkelt friluftsliv ikke trues.

Hva kan så dette si oss om deling benyttet som omstillingsstrategi? Først, det åpenbare; det er lettere å etablere delingssystemer og få effekt av disse dersom man ikke utfordrer de eksisterende systemene og gjeldende verdier og holdninger. Dette ser man tydelig i studien om bildeling sett opp mot for eksempel resultater for andelslandbruksstudien. Samtidig trenger man også å adressere de mer dyptpløyende endringer av samfunnet vårt for å få omstilling. Da kan vi lære noe av DNT-studien, og et system som har eksistert i over hundre år. Systemet ble basert på allerede etablerte verdier og praksis, og videreført med dette som rettesnor. Det å ta utgangspunkt i verdier som finnes og som kan videreutvikles gjennom et delingssystem ser da ut til å kunne ha effekt. Den norske dugnadsånden er en slik verdi som sannsynligvis kan utløses i flere sammenhenger og bygges inn i nye systemer. Videre trengs det som DNT studien viser, stor innsats for å bringe nye brukere inn i en etablert modell. Man må aktivt sørge for at verdier og praksis gjøres kjent for de som er nye brukere av systemet slik at de lett kan tilpasse seg dette.

6 Lærdommer

Våre studier har vist at deling har mange fordeler. I en del tilfeller kan slike løsninger bidra til lavere utslipp av klimagasser (om enn ikke alltid), og de kan gi mer sosial interaksjon og dermed bidra til større sosial bærekraft. Innrettet riktig kan delingsystemer på lokalnivå for eksempel delingsløsninger som er studert i dette prosjektet, være en del av omstillingen til et lavutslippssamfunn. En slik omstilling vil kreve at vi utvikler gode lokalsamfunn hvor folk kan bo, arbeide og tilbringe kortreiste ferier (Wang m. fl., 2016). Deling kan som vi har argumentert for være en del av en slik omstilling. Spørsmålet er imidlertid hvordan vi skal få til mer deling og få flere til å delta i delingsordninger av den typen vi har studert her.

Mye av den delingen som foregår er et resultat av resiprositet eller gjenytelse. Vi deler for eksempel med naboen og regner da med at naboen kan låne ting av oss også. Denne formen for deling er avhengig av tette relasjoner og oppskaleres ikke så lett. Deling basert på redistribusjon (deling som organiseres av en organisasjon for eksempel) kan utfylle deling basert på resiprositet. Vi har gjennom dette prosjektet sett at deling kan øke gjennom at et vel for eksempel organiserer deling. Denne type delingsystem har et potensial til å skape flere relasjoner og dermed også mer deling basert på resiprositet. Offentlige aktører som kommuner driver i dag redistributive delingsystemer gjennom for eksempel biblioteker. Det at kommunene i sterkere grad engasjerer seg for å støtte, etablere og drive delingsløsninger kan bidra til økt deling.

Flere av de initiativene vi har studert kan i noen utstrekning karakteriseres som å være del av en spesifikk livsstil. De utgjør en del av en livsstilbevegelse eller hva som kalles grasrotbevegelser (Haenfler m. fl. 2012; Boyer, 2015). Litteraturen viser at det er viktig at slike nisjer ikke oppfattes for radikale for folk flest når nisjebevegelser skal oppskaleres (Smith 2007, Westskog m. fl 2018). Samtidig - om skal man få endring av betydning i retning av bærekraftige løsninger, må også løsningene i nisjene ha tilstrekkelig kraft til å få omstilling. Det gjelder altså å finne en middelvei for hvordan delingsløsninger utformes og praktiseres for at disse skal være attraktive for folk flest og gi effekt i utslippssammenheng. En pragmatisk strategi framheves derfor ofte som essensielt for videreutvikling av nisjebevegelser (Boyer, 2018). Videre, peker Seyfang (2010) på at spredning av nisjeinitiativer krever at det utvikles politikk og sosiale arenaer som støtter delingsløsninger. Her kan offentlige aktører som kommunene ha en rolle gjennom å støtte delingsinitiativer og selv tilrettelegge for økt deling gjennom sin politikk og virksomhet. Et eksempel på dette er parkeringsnormer som påvirker ønsket om å delta i bildelingsordninger eller ved å etablere bildelingsordning i sine virksomheter som tidligere Buskerud Fylkeskommune har gjort. Dette kan også være en rettesnor for nye delingsløsninger som skal etableres for eksempel ved hjelp av kommunal støtte eller av kommunene selv. Gjennom DNT -studien har vi også sett at når delingsystemer bygger på allerede eksisterende verdier er det lettere å få tilslutning og etterlevelse av systemets intensjoner.

Sist, men ikke minst. Studiene våre har vist at det er mye vi ikke kan si helt eksakt når det gjelder effekter av deling både når det gjelder utslipp og de konkrete sosiale effektene. Vi vet heller ikke hvilket potensiale deling kan ha for å skape nye lokale bedrifter og innovasjon. Dette peker mot at nye delingsløsninger må utvikles med lærdom for øye. Man må prøve ut ulike løsninger og lære av disse før nye initiativer utvikles og oppskaleres. Våre studier gir indikasjoner på suksesskriterier og barrierer, og resultater herfra kan benyttes som grunnlag for for eksempel kommuners videre arbeid med deling.

7 Publikasjoner fra prosjektet

Aamaas, B., Andrew, R. (2020). Estimating effects on emissions of sharing. CICERO report 2020: 03.

Aasen, Marianne (2019). Nordmenn og deling: Deskriptive resultater fra spørreundersøkelse i prosjektet ShareOn. CICERO report 2019:14.

Aasen, Marianne (2020) (in prep.). Motivation for sharing, the importance of institutional context and individuals' values.

Fosnes, L. (2020). Motivations for participation in sharing schemes: A case-study among members of the Norwegian sharing scheme 'Leiting' Master thesis, Noragric, Landsam, Norwegian University of Life Sciences, pp. 90.

Ingulfsvann, A., Jacobsen, O. (2020). Contrasting Perspectives on Sharing Economy. Under vurdering i Journal of Cleaner Production.

Julsrud, T.E., Standal, K. (2020). Sustainable sharing at work. A qualitative study of implementation of shared e-mobility in a public sector enterprise in Norway. *Under utarbeidelse*

van Kraalingen, Imre (2019). Masteroppgave: Cultivating Embodied Connections in Biodynamic Agriculture: A comparative study of local meaning-making at Earth Haven Farm in Canada and Nordgard Aukrust in Norway. University of Oslo

Schor, J. (2018). The Platform Economy: consequences for labour, inequality and the Environment. In: Neufeind, M., O'Reilly, J. and Ranft, F., Work in the digital age: challenges of the fourth industrial revolution. Rowan & Littlefield, pp. 163-174.

Standal, K., H. Westskog (2020). Understanding food consumption transformation through social practice theory: An ethnographic study of community supported agriculture in Norway. Upublisert manuscript

Westskog, H., Aase, T. H. (2020). Cultural preconditions for sharing in the Norwegian Trekking Association. Under vurdering i Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism.

Westskog, H., Aase, T. H., Standal, K., Tellefsen, S. (2020). Sharing among neighbors in a Norwegian suburb. Under vurdering i Environmental Innovation and Societal Transitions.

Westskog, H., Frenken, K., Julsrud, T.E., Kallbekken, S., J. Schor (2020). Community sharing – a contributor to the development of a sustainable society? Under utarbeidelse.

Westskog, H., Standal, K. Kallbekken, S. Julsrud, T. E. , Aasen, M., Wang, L., Aase, T. H., Tellefsen, S. (2018). ShareOn Midtveisrapport – mai 2019. CICERO Report 2019: 06.

Whitaker, M. (2020). Municipalities' Role in Non-profit Sharing Schemes. Masteroppgave som vil innleveres juli 2020 ved Radboud Universitet i Nederland.

References

- Aamaas, B. & Andrew, R. (2020). Estimating effects on emissions of sharing. CICERO Report 2020:03.
- Aasen, M. (2019) Nordmenn og deling: Deskriptive resultater fra spørreundersøkelse i prosjektet Shareon CICERO rapport 2019:14 <https://pub.cicero.oslo.no/cicero-xmlui/handle/11250/2620285>
- Abson, D. J., Fischer, J., Leventon, J., Newig, J., Schomerus, T., Vilsmaier, U., ... & Lang, D. J. (2017). Leverage points for sustainability transformation. *Ambio*, 46(1), 30-39.
- Albinsson, P. A., & Yasanthi Perera, B. (2012). Alternative marketplaces in the 21st century: Building community through sharing events. *Journal of consumer Behaviour*, 11(4), 303-315.
- Boyer, R.H.W. Grassroots innovation for urban sustainability: Comparing the diffusion pathways of three ecovillage projects. *Environ. Plan. A* 2015, 47, 320–337.
- Boyer, R.H.W. Intermediacy and the diffusion of grassroots innovations: The case of cohousing in the United States. *Environ. Innov. Soc. Transit.* 2018, 26, 32–43.
- Chen, T.D., and K.M. Kockelman. 2016. "Car sharing's life-cycle impact on energy use and greenhouse gas emissions." *Transportation Research Part D. Transport and Environment* 47:276-84.
- Cone, C. A., & Myhre, A. (2000). Community-supported agriculture: A sustainable alternative to industrial agriculture?. *Human organization*, 59(2), 187.
- Cox R, Kneafsey M, Holloway L, Dowler E and Venn L (2016) Greater than the sum of the parts? Unpacking ethics of care within a community supported agriculture scheme. In: *Food Transgressions* (pp. 61–82). Routledge.
- Cyriac, G., og T. E. Julsrud (2018). "The development of organized car sharing in Norway: 1995-2018." Institute of transport economics (TØI). TØI report 1663.
- Demailly, D. and A.-S. Novel (2014). *The sharing economy, make it sustainable*, Studies N°03/14, IDDRI, Paris, France.
- Edelman, B., Luca, M., & Svirsky, D. (2017). Racial discrimination in the sharing economy: Evidence from a field experiment. *American Economic Journal: Applied Economics*, 9(2), 1-22.
- Engebretsen, Ø. (2006). "Arbeids -og tjenestereiser. Den nasjonale reisevaneundersøkelsen." Oslo: Transportøkonomisk Institutt.
- Frenken, K. (2017). Political economies and environmental futures for the sharing economy. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*, 375(2095), 20160367.
- Frenken, K., & Schor, J. (2017). Putting the sharing economy into perspective. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 23, 3-10.
- Haenfler, R.; Johnson, B.; Jones, E. *Lifestyle Movements: Exploring the Intersection of Lifestyle and Social Movements*. *Soc. Mov. Stud.* 2012, 11, 1–20.
- Ingulfsvann, A., Jacobsen, O. (2020). *Contrasting Perspectives on Sharing Economy*. Under vurdering i *Journal of Cleaner Production*.
- IPBES (2019): Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. S. Díaz, J. Settele, E. S.

- Brondízio E.S., H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneth, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R. Roy Chowdhury, Y. J. Shin, I. J. Visseren-Hamakers, K. J. Willis, and C. N. Zayas (eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 56 pages. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3553579>
- Smith, A. Translating sustainabilities between green niches and socio-technical regimes. *Technol. Anal. Strateg. Manag.* 2007, 19, 427–450.
- Martin, E.W. & S.A. Shaheen (2011). Greenhouse gas emission impacts of carsharing in North America, *IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems*, 12(4), 1074–1086.
- Miljødirektoratet (2014). Kunnskapsgrunnlag for lavutslippsutvikling. Miljødirektoratet Rapport M-229, 2014.
- Owyang, J., C. Tran & C. Silva (2013). The collaborative economy. ALTIMETER, <http://www.slideshare.net/Altimeter/the-collaborative-economy>, accessed 25.08.16.
- Polanyi, K. (1944). *The Great Transformation*. Farrar and Rinehart, New York.
- Prognosecenteret (2015). Hytteundersøkelsen 2015. , <https://www.dn.no/hytte/late-nordmenn-livsstil/eiendom/49-hyttedager-i-aret/1-1-5308211> accessed 10.04.19
- Schor, J. (2014). Debating the sharing economy, Great transition initiative, <http://www.greattransition.org/publication/debating-the-sharing-economy>, accessed 19.08.16.
- Seyfang, G. Community action for sustainable housing: Building a low-carbon future. *Energy Policy* 2010, 38, 7624–7633.
- Slette-meås D. og Kjørstad I. (2016). *Delingsøkonomien i Norge*. SIFO oppdragsrapport nr. 3-2019
- Termeer, C. J., Dewulf, A., & Biesbroek, G. R. (2017). Transformational change: governance interventions for climate change adaptation from a continuous change perspective. *Journal of Environmental Planning and Management*, 60(4), 558-576.
- Van Kraalingen I (2019) *Cultivating Embodied Connections in Biodynamic Agriculture*. A comparative study of local meaning-making at Earth Haven Farm in Canada and Nordgard Aukrust in Norway. Master thesis, Center for Development and the Environment, University of Oslo
- Vasquez A, Sherwood NE, Larson N and Story M (2017) Community-supported agriculture as a dietary and health improvement strategy: A narrative review. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics* 117(1), 83–94.
- Wang, L., Selvig, E., Westskog, H., Mygland, R., & Amundsen, H. (2016). Kortreist kvalitet. Hva betyr omstilling til et lavutslippssamfunn for kommunesektoren? KS FoU-prosjekt nr. 154025, pp. 162
- Westskog, H., T. Winther, and M. Aasen (2018). The Creation of an Ecovillage: Handling Identities in a Norwegian Sustainable Valley. *Sustainability* 10.6, 2074.

CICERO is Norway's foremost institute for interdisciplinary climate research. We help to solve the climate problem and strengthen international climate cooperation by predicting and responding to society's climate challenges through research and dissemination of a high international standard.

CICERO has garnered attention for its research on the effects of manmade emissions on the climate, society's response to climate change, and the formulation of international agreements. We have played an active role in the IPCC since 1995 and eleven of our scientists contributed the IPCC's Fifth Assessment Report.

- We deliver important contributions to the design of international agreements, most notably under the UNFCCC, on topics such as burden sharing, and on how different climate gases affect the climate and emissions trading.
- We help design effective climate policies and study how different measures should be designed to reach climate goals.
- We house some of the world's foremost researchers in atmospheric chemistry and we are at the forefront in understanding how greenhouse gas emissions alter Earth's temperature.
- We help local communities and municipalities in Norway and abroad adapt to climate change and in making the green transition to a low carbon society.
- We help key stakeholders understand how they can reduce the climate footprint of food production and food waste, and the socioeconomic benefits of reducing deforestation and forest degradation.
- We have long experience in studying effective measures and strategies for sustainable energy production, feasible renewable policies and the power sector in Europe, and how a changing climate affects global energy production.
- We are the world's largest provider of second opinions on green bonds, and help international development banks, municipalities, export organisations and private companies throughout the world make green investments.
- We are an internationally recognised driving force for innovative climate communication, and are in constant dialogue about the responses to climate change with governments, civil society and private companies.

CICERO was founded by Prime Minister Syse in 1990 after initiative from his predecessor, Gro Harlem Brundtland. CICERO's Director is Kristin Halvorsen, former Finance Minister (2005-2009) and Education Minister (2009-2013). Jens Ulltveit-Moe, CEO of the industrial investment company UMOE is the chair of CICERO's Board of Directors. We are located in the Oslo Science Park, adjacent to the campus of the University of Oslo.